

УДК 343.98

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.1.15>


Артем Володимирович Коваленко,

кандидат юридичних наук, доцент,

Донецький державний університет внутрішніх справ,

науково-дослідна лабораторія публічної безпеки

громад факультету № 2 (старший науковий співробітник);

 <https://orcid.org/0000-0003-3665-0147>,

e-mail: new4or@gmail.com

**ПРОБЛЕМИ ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ
ПРОЦЕДУРИ ІНІЦІУВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Статтю присвячено формулюванню понятійно-термінологічного апарату процедури ініціювання судового експертного дослідження у кримінальному провадженні. Проаналізовано положення чинного кримінального процесуального законодавства щодо процедур ініціювання судових експертиз. З'ясовано, що указані процедури мають як мінімум дев'ять різних законодавчо закріплених назв, що суперечить вимогам принципу правової визначеності та може призвести до плутанини на практиці. Детально розглянуто зміст понять «проведення експертизи», «призначення експертизи» та «замовлення експертизи», вказано на некоректність деяких інших термінів. Запропоновано привести положення Кримінального процесуального кодексу України щодо ініціювання проведення судових експертиз до єдиної системи понять, а положення інших нормативно-правових актів – у відповідність до цього Кодексу.

Ключові слова: кримінальне провадження, судова експертиза, слідча (розшукова) дія, проведення експертизи, призначення експертизи, замовлення експертизи.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

З ухваленням у 2012 році нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) було істотно оновлено процедуру ініціювання проведення судових експертиз у кримінальному провадженні. Так, було внесено зміни до порядку призначення експертиз стороною обвинувачення та судом, унормовано порядок ініціювання судових експертних досліджень стороною захисту і потерпілим, уведено нового суб'єкта, уповноваженого призначати судові експертизи, – слідчого суддю. Чинне кримінальне процесуальне законодавство містить низку спеціальних понять і термінів, пов'язаних із процедурою ініціювання судових експертиз. Проте аналіз нормативної бази засвідчив, що існує суттєва термінологічна невідповідність

між деякими положеннями КПК України та інших нормативно-правових актів, які регламентують указані відносини. Використання різних термінів для позначення одних і тих самих процедур прямо суперечить вимогам принципу правової визначеності, знижує якість правового регулювання та може призвести до плутанини на практиці. Тому існує потреба в науково-теоретичному опрацюванні проблем понятійно-термінологічного апарату процедури ініціювання проведення судової експертизи у кримінальному провадженні.

Стан дослідження проблеми

Від моменту набрання чинності КПК України 2012 року оновлені процедури ініціювання судових експертиз у кримінальному провадженні регулярно привертала увагу вітчизняних науковців. Зокрема, Е. Б. Сімакова-Єфреман [1], А. М. Тимчишин [2], М. Г. Щербаковський [3] та ін. підготували монографічні праці із сучасних проблем судової експертології; В. В. Бажанюк [4], І. В. Гора [5], В. А. Журавель, В. О. Коновалова та Г. К. Авдєєва [6], І. В. Гловюк та О. О. Торбас [7], В. В. Коваленко [8], І. В. Пиріг [9], Ю. В. Циганюк, О. В. Кравчук та С. А. Крушинський [10] розглянули окремі процесуальні аспекти призначення судових експертиз у кримінальному провадженні. Водночас проблеми понятійно-термінологічного апарату процедур ініціювання судових експертиз у кримінальному провадженні поки не були вирішені ані на доктринальному, ані на законодавчому рівнях, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є формулювання сталого понятійно-термінологічного апарату процедури ініціювання проведення судової експертизи у кримінальному провадженні. Для її досягнення необхідно виконати такі *завдання*: проаналізувати положення чинного кримінального процесуального законодавства та виокремити терміни, які стосуються процедур ініціювання судової експертизи; з'ясувати значення, співвідношення та контекст використання таких термінів; визначити формулювання, які за своєю семантикою та контекстом використання відповідають процедурам ініціювання судової експертизи різними учасниками кримінального провадження; окреслити перспективи подальшого наукового розроблення цієї проблематики.

Наукова новизна дослідження

На підставі аналізу положень чинного кримінального процесуального законодавства, словникових і доктринальних джерел запропоновано основи понятійно-термінологічного апарату процедури ініціювання проведення судової експертизи у кримінальному провадженні. Результатами дослідження закладено підвалини для формулювання конкретних пропозицій щодо внесення змін до окремих положень

кримінального процесуального законодавства з метою унормування понятійно-термінологічного апарату процедури ініціювання проведення судових експертиз.

Виклад основного матеріалу

Аналіз положень чинного кримінального процесуального законодавства засвідчив, що процедура ініціювання судової експертизи має низку різних назв. Серед них можливо виокремити такі: «проведення експертизи» (ст. 242, ч. 1 ст. 244, статті 245, 332 КПК України¹); «залучення експерта» (ч. 6 ст. 69, частини 1, 8 ст. 101, ч. 1 ст. 242, ст. 243, пункти 1, 2 ч. 1, частини 2, 8, 9 ст. 244, ч. 1 ст. 509 КПК України); «забезпечення проведення експертизи» (ч. 2 ст. 242 КПК України); «доручення провести експертизу» (частини 1, 5, 7 ст. 69, ч. 1 ст. 242, п. 4 ч. 2, частини 6, 7 ст. 244 КПК України); «призначення судової експертизи» (ч. 7 ст. 69, ч. 1 ст. 245, ч. 3 ст. 358 КПК України, п. 6 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про судову експертизу»², наказ Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року № 53/5³); «призначення судового експерта» (п. 1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про судову експертизу»); «отримання висновку експерта» (частини 2, 3 ст. 93 КПК України); «одержання висновку експерта» (п. 10 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»⁴); «замовлення експертизи» (статті 6, 7-1, 9, 14, 15 Закону України «Про судову експертизу»). Для прикладу, тільки у ч. 1 ст. 244 КПК України формулювання «проведення експертизи» використовується двічі, а формулювання «залучення експерта» – п'ять разів; у п. 4 ч. 2 цієї ж статті указано, що конкретний експерт «залучається», а експертній установі «доручається» проведення експертизи, водночас відповідно до ч. 6 слідчий суддя «доручає» проведення експертизи і конкретному

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 02.02.2024).

² Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 02.02.2024).

³ Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ М-ва юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 02.02.2024).

⁴ Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 02.02.2024).

експертові, і експертам чи експертній установі. Видається, що через свої семантичні відмінності наведені вище терміни (формулювання) не можуть розглядатися як синонімічні та взаємозамінні.

За своєю суттю всі процедури ініціювання судової експертизи зводяться до одного загального алгоритму дій: уповноважений суб'єкт доходить переконання про потребу проведення судової експертизи, обирає її вид та експерта (експертів, експертну установу), який її проведе, готує відповідні матеріали (об'єкти, питання), складає передбачений законом процесуальний документ і передає його разом із матеріалами відповідному експертові (експертам, експертній установі). Експерт (експерти, експертна установа) на підставі згаданого процесуального документа здійснює судово-експертне дослідження, викладає у висновку вмотивовані відповіді на поставлені перед ним питання та передає його суб'єкту, який ініціював проведення експертизи. Наявність як мінімум дев'яти різних назв однієї процедури у чинному законодавстві свідчить про низьку якість аналізованих норм і значно ускладнює їх застосування на практиці. Тому вважаємо за потрібне проаналізувати зміст і значення основних використаних у законодавстві формулювань та спробувати вирішити цю проблему.

Термін «проведення експертизи», очевидно, має стосуватися саме дослідження, яке проводиться судовим експертом, та не включати в себе передбачену кримінальним процесуальним законодавством діяльність суб'єктів доказування щодо ініціювання здійснення такого дослідження чи оцінювання висновку за його результатами. Зауважимо, що в низці процесуальних норм (частини 1, 3, 4, 5 ст. 69, ч. 1 ст. 101, ст. 509 КПК України, п. 7 ч. 1 ст. 4, статті 5, 6, 7-1 та інші положення Закону України «Про судову експертизу») використано термін «проведення судової експертизи» конкретно в контексті здійснюваного експертом дослідження, а не процедури його ініціювання. Це можливо прослідкувати на прикладі ч. 1 ст. 509 КПК України, яка встановлює, що слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язані залучити експерта (експертів) для проведення психіатричної експертизи. Із цього формулювання випливає, що судову експертизу проводять не слідчий, дізнавач чи прокурор, а залучений ними експерт.

Тому ми погоджуємося з І. В. Пирогом, який вважає, що експертне дослідження, яке проводиться судовим експертом, не варто отожднювати зі слідчою (розшуковою) дією, передбаченою статтями 242–243 КПК України [9, с. 59]. Згадана слідча (розшукова) дія проводиться уповноваженими суб'єктами сторони обвинувачення (слідчим, дізнавачем або прокурором) і полягає в підготовці матеріалів, складанні та направленні суб'єктові судово-експертної діяльності відповідної вмотивованої постанови. У свою чергу, судовий експерт не є суб'єктом, уповноваженим на проведення слідчих (розшукових)

дій у розумінні ст. 223 КПК України, та не діє в інтересах сторони обвинувачення у кримінальному провадженні. Як вірно зауважує О. В. Ряшко, «експертна діяльність виходить за межі кримінального судочинства, є самостійною та регулюється спеціальними нормативними актами. Вирішення питання про спосіб проведення експертизи входить у спеціальну компетенцію експерта» [11, с. 545]. Указаний суб'єкт, діючи самостійно та без втручання з боку сторони обвинувачення, проводить судову експертизу, в межах якої досліджує матеріальні об'єкти, що були йому надані, та з використанням власних спеціальних знань і навичок отримує від них певні відомості відповідно до поставлених питань. За результатами проведеного дослідження експерт складає висновок і направляє його ініціатору проведення експертизи. Саме цей висновок надалі може використовуватися у доказуванні, проте судовий експерт не має жодного впливу на те, чи буде він використаний та яким чином. Крім того, судово-експертне дослідження може бути проведене у межах інших форм судочинства: адміністративного, цивільного та господарського, тоді як слідчі (розшукові) дії є унікальними для кримінального провадження способом збирання та перевірки доказів.

Таким чином, ініціювання судової експертизи стороною обвинувачення та її проведення судовим експертом є двома різними формами процесуальної діяльності. Наголосимо, що, виходячи з аналогічних міркувань, доцільно також розмежовувати проведення судової експертизи судовим експертом і процесуальні рішення слідчого судді та суду, а також дії сторони захисту чи потерпілого щодо ініціювання експертного дослідження.

З огляду на викладене під проведенням судової експертизи доцільно розуміти процес судово-експертного дослідження, передбачений ст. 1 Закону України «Про судову експертизу». Цей термін не включає в себе процесуальних дій та рішень уповноважених суб'єктів доказування щодо ініціювання проведення експертизи.

Що ж до інших наведених вище формулювань, то всі вони так чи інакше стосуються саме процедури ініціювання здійснення експертного дослідження. Серед них одним із найбільш розповсюджених і традиційних є «призначення судової експертизи». Зауважимо, що наведений термін несе додаткове смислове навантаження та вказує на імперативний характер відносин щодо ініціювання проведення експертизи. Так, Великий тлумачний словник української мови визначає слово «призначати» як «визначати, встановлювати кому-небудь щось; покладати обов'язок виконати що-небудь, присуджувати щось кому-небудь» [12, с. 1116]. Через це формулювання «призначення експертизи» може бути застосовним тільки до процесуальної діяльності суб'єктів владних повноважень у кримінальному провадженні – сторони обвинувачення, слідчого судді та суду.

На користь цього підходу також свідчить зміст ч. 1 ст. 7-1 Закону України «Про судову експертизу», де визначено, що підставою проведення судової експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування, а якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб – відповідний договір¹. При цьому рішенням сторони обвинувачення, слідчого судді та суду відповідно до ст. 110 КПК України є процесуальними й обов'язковими до виконання. Відносини між ініціатором проведення експертизи та суб'єктом її виконання в цьому випадку є імперативними, суб'єкт судово-експертної діяльності може відмовитися від виконання такого рішення тільки на підставі ч. 4 ст. 69 КПК України та несе кримінальну відповідальність за відмову від виконання такого обов'язку без поважних причин (ст. 385 Кримінального кодексу України). Отже, формулювання «призначення судової експертизи» семантично відповідає змісту описаної процедури та має застосовуватися до випадків ініціювання проведення експертизи стороною обвинувачення (як слідча (розшукова) дія з такою назвою), а також слідчим суддею чи судом (як суда процесуальна дія).

У свою чергу, правові відносини щодо ініціювання проведення судової експертизи іншими суб'єктами на договірних засадах мають ознаки диспозитивного методу правового регулювання. Так, проведення судових експертиз є платною послугою, яка надається на договірних засадах судово-експертними установами Міністерства внутрішніх справ² та Міністерства юстиції³. Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах, установлює, що такі особи проводять експертні дослідження на договірних засадах, але не уточнює порядок укладення

¹ Аналогічні положення наведені й у п. 1.8 розділу I Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5.

² Перелік платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби, і розмір плати за їх надання : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 04.06.2007 № 795 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/795-2007-п> (дата звернення: 02.02.2024).

³ Перелік платних послуг, що надаються науково-дослідними установами судових експертиз Міністерства юстиції : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.2011 № 804 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/804-2011-п> (дата звернення: 02.02.2024).

таких договорів¹. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень в системі Служби безпеки України не містить прямої вказівки на проведення судових експертиз на договірних засадах², проте архівна версія сайту Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України містить зразок договору про надання послуг із проведення судової експертизи³. Указана послуга передбачена Єдиним закупівельним словником за кодом ДК 021:2015 – № 71319000-7 «Експертні послуги»⁴.

Вітчизняні науковці слушно зазначають, що описані платні послуги надаються суб'єктами судово-експертної діяльності на умовах публічної оферти, яку має акцептувати (прийняти) замовник судової експертизи. Формою такого правочину може бути як договір у його класичному розумінні, так і письмова заява замовника, платіжний документ тощо. Водночас, незалежно від форми правочину, договірними є суттєві умови надання послуг із проведення судових експертиз: вид, складність, вартість тощо [10, с. 32]. Між ініціатором проведення судової експертизи та суб'єктом судово-експертної діяльності фактично укладається договір «про надання послуг (з проведення експертного дослідження)» в розумінні ст. 901 ЦК України⁵, який, попри певну специфіку правового регулювання, все ж не має імперативної складової. Через це формулювання «призначення експертизи» за своєю семантикою не має застосовуватися до процедури ініціювання судово-експертного дослідження на договірних засадах стороною захисту, потерпілим

¹ Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах : затв. наказом М-ва юстиції України від 12.12.2011 № 3505/5 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11> (дата звернення: 02.02.2024).

² Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень в системі Служби безпеки України : затв. наказом Цент. упр. Служби безпеки України від 29.05.2015 № 371 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0738-15> (дата звернення: 02.02.2024).

³ Судово-експертна діяльність Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України. Служба безпеки України (архівна версія сайту, матеріали до 22.07.2020). URL: <http://193.29.204.72:8080/ua/pages/282> (дата звернення: 02.02.2024).

⁴ Єдиний закупівельний словник ДК 021:2015. Київ : Мінекономрозвитку України, 2015. 283 с.

⁵ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 02.02.2024).

чи представником юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження.

Водночас, на нашу думку, найбільш адекватним у цьому контексті є використане в Законі України «Про судову експертизу» слово «замовлення», адже в українській мові воно традиційно застосовується до категорії «послуги» та за своїм значенням відповідає змісту описаних відносин (замовляти – доручати кому-небудь виготовити, виконати, підготувати або доставити що-небудь у певний, наперед визначений строк [12, с. 406]). Тому процедуру ініціювання проведення судової експертизи на договірних засадах стороною захисту, потерпілим чи представником юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, доцільно називати «замовлення (послуги з проведення) судової експертизи».

Формулювання «залучення експерта» видається нам некоректним із таких міркувань. У чинному кримінальному процесуальному законодавстві термін «залучення» використовується щодо додаткових учасників конкретних процесуальних дій (спеціаліст, перекладач, понятий) та осіб, які приступають до системної участі у кримінальному провадженні після його початку (захисник, законний представник, потерпілий). На нашу думку, судового експерта не можна віднести до жодної з наведених категорій. Указаний суб'єкт не є системним (постійним) учасником кримінального провадження та бере участь лише у двох видах процесуальних дій. Перший із них – процедури ініціювання проведення судової експертизи. З огляду на те, що ми розмежували призначення та проведення експертизи, вважаємо, що експерт не бере участі у процесуальних складових ініціювання експертизи та лише виступає адресатом рішення суб'єкта доказування про потребу у проведенні експертизи. Навіть якщо атестований судовий експерт надає уповноваженій особі консультації щодо підготовки матеріалів для експертизи, він виступає у процесуальному статусі спеціаліста. У другому різновиді процесуальних дій, судовому допиті, експерт бере участь як його обов'язковий учасник та аналогічно з обвинуваченим, потерпілим і свідком викликається для його проведення (ст. 356 КПК України). Тому ми пропонуємо відмовитися від використання формулювання «залучення судового експерта» у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві.

Термін «доручення (на) проведення експертизи» також є неточним, адже жоден із можливих ініціаторів проведення експертизи не закріплює відповідне рішення документом (актом), який називається дорученням. Так, сторона обвинувачення призначає експертизу вмотивованою постановою (хоча це прямо і не передбачено КПК України), слідчий суддя, суд – ухвалою, сторона захисту, потерпілий – шляхом укладення відповідного договору. Водночас доручення як

окремих процесуальних документів передбачене КПК України як форма надання прокурором вказівок слідчому чи дізнавачу (п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України), форма надання прокурором, слідчим та дізнавачем вказівок оперативним співробітникам (ст. 41 КПК України), форма звернення до органів надання безоплатної вторинної правової допомоги для призначення адвоката для здійснення захисту за призначенням (ст. 49 КПК України) тощо.

Варто зауважити, що КПК України достатньо послідовно (п. 4 ч. 2 ст. 244, ст. 332) використовує формулювання «доручати проведення експертизи» саме щодо процесуальних дій суду та слідчого судді стосовно ініціювання її проведення. Проте дослідження відповідних ухвал судів першої інстанції та слідчих суддів показало, що їх резолютивні частини переважно починаються зі слів «призначити у кримінальному провадженні ... експертизу». При цьому слово «доручити» використовується суддями далі по тексту ухвали в контексті визначення конкретного суб'єкта експертної діяльності, який має провести експертизу: «Проведення експертизи доручити експерту/експертам ...»¹. Водночас з урахуванням того, що доручення є окремим та достатньо розповсюдженим процесуальним документом, з метою уникнення плутанини пропонуємо не використовувати це слово щодо процедури ініціювання проведення судової експертизи.

Нарешті, формулювання «отримання висновку експерта» використовується законодавцем тільки у ст. 93 КПК України як один зі способів збирання доказів сторонами провадження. Вважаємо його використання у ч. 3 ст. 93 КПК України в контексті способів збирання доказів стороною захисту, потерпілими та представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, виправданим, адже указана норма називає групи способів збирання доказів та не розкриває

¹ Див. наприклад: Ухвала Дніпровського районного суду м. Дніпропетровської області від 29.01.2024 : справа № 209/4151/23, провадження № 1-кп/209/116/24 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116591881> (дата звернення: 02.02.2024); Ухвала Новоселицького районного суду Чернівецької області від 26.01.2024 : справа № 720/2786/23, провадження № 1-кп/720/36/24 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116564810> (дата звернення: 02.02.2024); Ухвала слідчого судді Кобеляцького районного суду Полтавської області від 08.08.2019 : справа № 532/1888/19, провадження № 1-кп/532/864/2019 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83581937> (дата звернення: 02.02.2024); Ухвала Октябрського районного суду м. Полтави від 15.01.2024 : справа № 554/2347/23, провадження № 1-кп/554/852/2024 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116309912> (дата звернення: 02.02.2024).

їх зміст. Конкретні процесуальні можливості перелічених суб'єктів або більш детально описані далі за текстом КПК України (отримання тимчасового доступу до речей та документів, ініціювання проведення процесуальних дій стороною обвинувачення, замовлення експертизи тощо), або взагалі не регламентовані законом (отримання копій документів тощо). За таких умов слово «отримання» узагальнює групу процедур, яка включає в себе замовлення судової експертизи. Водночас у ч. 2 ст. 93 КПК України використання формулювання «отримання висновку експерта» є небажаним, адже процесуальним способом формування такого процесуального джерела доказів для сторони обвинувачення є слідча (розшукова) дія «призначення судової експертизи». Таким чином, призначення судової експертизи згадується в цій нормі двічі: як «отримання висновку експерта» та як одна зі слідчих (розшукових) дій.

Використання інших, менш розповсюджених термінів, що позначають процедури ініціювання проведення судової експертизи, у різних нормативно-правових актах ми вважаємо недоцільним. Натомість відповідні положення КПК України мають бути приведені до єдиної системи понять, а інші нормативно-правові акти – у відповідність до Кодексу. Крім того, варто зауважити, що положення Закону України «Про судову експертизу» мають також узгоджуватися з відповідними нормами адміністративного, цивільного та господарського законодавства.

Висновки

Чинне кримінальне процесуальне законодавство містить низку розрізнених та невзаємоузгоджених спеціальних понять і термінів, пов'язаних із процедурою ініціювання судових експертиз. У різних нормах описана процедура іменується як «проведення експертизи», «залучення експерта», «забезпечення проведення експертизи», «доручення провести експертизу», «призначення судової експертизи», «призначення судового експерта», «отримання висновку експерта», «одержання висновку експерта», «замовлення експертизи» тощо. Наявність як мінімум дев'яти різних назв однієї процедури у чинному законодавстві не відповідає принципу правової визначеності та може призвести до плутанини.

Термін «проведення експертизи» має стосуватися виключно судово-експертного дослідження в розумінні ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» та не включати в себе передбачену кримінальним процесуальним законодавством діяльність суб'єктів доказування щодо ініціювання проведення такого дослідження чи оцінювання висновку за його результатами. Термін «призначення судової експертизи» вказує на імперативний характер відносин щодо ініціювання

її проведення та має застосовуватися до випадків ініціювання проведення експертизи стороною обвинувачення (як слідча (розшукова) дія з такою назвою), а також слідчим суддею чи судом (як судова процесуальна дія). Водночас процедуру ініціювання проведення судової експертизи іншими суб'єктами на договірних засадах доцільно називати «замовлення (послуги з проведення) судової експертизи». Формулювання «залучення експерта» та «доручення (на) проведення судової експертизи» є некоректними, адже слова «залучення» й «доручення» традиційно використовуються у кримінальному процесуальному законодавстві в інших контекстах. Наголосимо, що положення КПК України щодо процедур ініціювання проведення судових експертиз мають бути приведені до єдиної системи понять, а інші нормативно-правові акти – у відповідність до указанного Кодексу.

З урахуванням викладеного вважаємо, що перспективи подальших досліджень у цій сфері пов'язані з формулюванням конкретних пропозицій щодо внесення змін до окремих положень кримінального процесуального законодавства з метою унормування понятійно-термінологічного апарату процедури ініціювання проведення судових експертиз.

Список бібліографічних посилань: 1. Сімакова-Єфремян Е. Б. Комплексні судово-експертні дослідження: теорія та практика : монографія. Харків : Право, 2016. 456 с. 2. Тимчишин А. М. Спеціальні знання у кримінальному процесі України : монографія. Одеса : Юридика, 2023. 362 с. 3. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с. 4. Бажанюк В. В. Про змагальність сторін в проведенні судової експертизи. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 1 (78). С. 139–145. DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2022-78-1-139-145>. 5. Гора І. В. Проблеми використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 209–214. 6. Zhuravel V. A., Konovalova V. E., Avdeyeva G. K. Reliability evaluation of a forensic expert's opinion: World practices and Ukrainian realities. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. Vol. 28, Iss. 2. Pp. 252–261. DOI: [https://doi.org/10.37635/jnalsu.28\(2\).2021.252-261](https://doi.org/10.37635/jnalsu.28(2).2021.252-261). 7. Гловюк І., Торбас О. Новий порядок залучення експерта за кримінальним процесуальним кодексом України: здобутки та прорахунки. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2018. № 2 (54). С. 97–108. 8. Kovalenko V. Some problems of appointment of expertise by the defense in Criminal Justice of Ukraine. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. No. 1. Pp. 107–112. DOI: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2023.1.15>. 9. Пиріг І. В. Щодо питання віднесення судової експертизи до слідчих (розшукових) дій. *Криміналістика і судова експертиза*. 2019. Вип. 64. С. 58–68. DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2019.64.03>. 10. Циганюк Ю. В., Кравчук О. В.,

Крушинський С. А. Процесуальний порядок залучення експерта стороною захисту у кримінальному провадженні. *Криміналістичний вісник*. 2014. № 2 (22). С. 28–36. **11.** Ряшко О. В. Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру: призначення психіатричної експертизи та особливості предмета доказування // *Modern achievements of EU countries and Ukraine in the area of law. Part 1 : monograph / ed. by T. Borowiak, A. Wrobel, T. O. Kolomoiets. Riga : Baltija Publishing, 2020. Pp. 534–547.* **12.** Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

Надійшла до редколегії 06.02.2024

Прийнята до опублікування 16.03.2024



Kovalenko A. V. Problems of the conceptual and terminological apparatus of the procedure for initiating forensic examination in criminal proceedings

The article is devoted to the formulation of a stable conceptual and terminological apparatus of the procedure for initiating a forensic examination in criminal proceedings. The provisions of the current criminal procedural legislation regarding the procedures for initiating forensic examinations have been analyzed. It has been found that the specified procedures have at least nine different legally established names, which contradicts the requirements of the principle of legal certainty and may lead to confusion in practice.

The article argues that the term “conducting an expertise” should refer exclusively to a forensic examination within the meaning of Art. 1 of the Law of Ukraine “On Forensic Expertise” and does not include the activity of the subjects of evidence regarding the initiation of such an examination or evaluation of the conclusion based on its results. The content of the wordings “appointment of expertise” and “order of expertise” has been considered in detail. It is emphasized that the first of them should be applied to the cases of initiation of the examination by the prosecution, the investigating judge and the court, while the second – to the procedures of initiation of the forensic examination by other entities on a contractual basis. The incorrectness of the wordings “engagement of an expert”, “assignment (for) conducting an examination” is indicated due to the traditional use of the words “engage” and “assign” in criminal proceedings in a different context. It is proposed to bring the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine on the initiation of forensic examinations into a single system of concepts, and to bring other legal acts into compliance with the specified Code.

Key words: criminal proceedings, forensic examination, investigative (research) action, conducting an expertise, appointment of expertise, order of expertise.

